

plena; et si id quod disciplinam discimus ad modum discendi referamus, juxta hanc utique acceptionem alia est disciplina discantis excogitando, alia discantis audiendo, alia autem discantis legendo. Ecce hanc acceptionem, ut vides, in humana natura potest esse disciplina trina, ubi non est nisi una eademque scientia? Quid ergo mirum si in illa natura, ubi est substantia idem ipsum quod sapientia; quid, inquam, mirum, si ibi est persona trina ubi non est nisi una sola substantia? Ecce quam plano et aperto exemplo confirmatur quod de divina unitate vel Trinitate fides catholica consistitur. Item illud consideremus, quoniam si ego, et tu, et alius tertius eandem, et omnino æqualem scientiam habemus, nunquid majus aliquid esset mea et sua quam sola tua, vel mea et tua quam sola sua, vel sua et

A tua quam mea sola? Denique mea, et tua, et sua, nunquid majus aliquid erunt quam sola mea, vel sola tua, vel sola sua? Quis hoc dicat, nisi quod dixerit minime intelligat? Sic sane in illa Trinitate quælibet duæ personæ vel totæ tres, majus aliquid non sunt pariter acceptæ, quam sola persona ingeniiti vel sola persona unigeniti, vel sola persona Spiritus sancti. In hujus nostri operis calce illud replicare et memoriæ commendare volumus, sicut ex superioribus satis evidenter ostendimus, quod omnipotentiae consideratione facile convincitur, quod non sit, sed nec esse possit Deus nisi unus, ex bonitatis plenitudine, quod sit personaliter trinus; ex plenitudine vero sapientiae liquido colligitur quomodo conveniat unitas substantiæ cum personarum pluralitate.

DE TRIBUS APPROPRIATIS PERSONIS IN TRINITATE.

Ad divum Bernardum abbatem Clarevallensem.

Quæris a me, mi Bernarde, quid mihi videatur de illa Augustini sententia, in qua attribuitur Patri unitas, Filio æqualitas, Spiritui sancto utriusque concordia. Libenter aperio mihi alteri quod sentio, communicare volens si quid recte, vel ex quantumlibet parte sapio, simul et corrigi ambiens, si quid aliter sentio: propria, si placet, singulorum consideremus, et forte illucescet quod quærimus. Subsistentia ingeniiti, quæ ab alia aliqua non est, in eo quod substantialiter vel personaliter est, nullam pluralitatem ingerit, nullam pluralitatem concludit: nam in eo quod gignit, nihil sibi, sed soli Filio confert, ut sit geniti autem substantia, quæ ab alia accepti quod habet, sicut nec esse per seipsam, sic nec per seipsam intelligi valet. Si igitur pluralitatem ingerit subsistentia Filii, quanto magis quæ a duobus est subsistentia Spiritus sancti? Recte igitur unitas Patri attribuitur, in cuius subsistentiæ consideratione nulla pluralitas concurrere videtur. Addamus et illud, quia, quidquid substantialiter dici potest, veraciter unum est. Sed dicis, quia et hoc ei cum cæteris commune est, sed procul dubio solus Pater

si perfecte implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ. Certum est autem quod Filius plenitudinem ejus capit et exprimit, cuius imago existit. Itaque secundum sententiam Augustini, Filius coæquatur Patri, non Pater suæ imagini. Recte igitur æqualitas attribuitur non Patri, sed Filio. Sed cur, inquis, non etiam Spiritui sancto? Sed si des cur solus in Trinitate Filius dicitur imago alterius, consequenter accipies cur æqualitas attribuitur soli Filio, non autem simul et Spiritui sancto. In his vero quæ secundum substantiam dicuntur, non solum Filio, sed et Spiritui sancto æqualitas attribuitur, sed secundum principalitatem habet hoc solus Filius, non autem Spiritus sanctus. Verumtamen si in hujusmodi loquendi proprietate servaretur, magis identitas quam æqualitas diceretur. Ecce jam habes cur unitas Patri, cur æqualitas attribuitur Filio; restat quærendum cur utriusque concordia attribuitur Spiritui sancto. Sicut qualitas nulla est sine consistentium pluralitate, sic nec quid tertium ponitur concordia duorum, sine consistentium Trinitate. In Patre origo unitatis, in Filio inchoatio pluralitatis, in Spiritu sancto completio Trinitatis. Hinc tibi elucescere debet, quam merito dicatur cæterorum concordia, ille qui est tertia in Trinitate persona. Consideremus nunc propria singulorum, et videbimus quia alia est habitudo Patris ad Filium, alia ad Spiritum sanctum. Nihilominus aliter se habet Filius ad eundem Spiritum, et aliter ad Patrem suum. Uniformiter autem habent tam Pater quam Filius ad Spiritum amborum, et e converso uniformiter se habet idem Spiritus tam ad Patrem quam Filium. Recte ergo cæterorum concordia dicitur, in quo habitudinis uniformitas omniformiter invenitur. Addamus et illud, quia plenitudinem concordia facit idem velle, et idem nolle, recte itaque duorum concordia dicitur, qui est

amor utriusque. Car autem amor potius quam amorum sapientia dicitur, alia quæstio videtur. Nunc vero videamus quomodo intelligendum sit, quod Augustinus ad illa superius posita, et exposita adjungit, cum dicit: Et tria hæc unum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Si sola ingeniti persona fuisset nihilominus in divinitate unitas easset. Primordialiter itaque est, ut sic dicam, unitas in solo ingenito, sed juxta ejus similitudinem, vel emanationem tam in unigenito, quam in Spiritu sancto. Item, si sola ingeniti persona esset, nulla in divinitate æqualitas fuisset; et si sola Spiritus sancti persona deesset, nihilominus in divinitate æqualitas fuisset. Hinc est perpendere quæ æqualitas primordialiter est in solo unigenito, juxta tamen ejus similitudinem est etiam in Spiritu sancto. Tolle Spiritum sanctum, non erit in divinitate qui sit connexio plurium. Sed forte adhuc exis cur, existente Trinitate, omnium connexio attribuat soli Spiritui sancto. Sed scimus quoniam reliqui duo differenter se habent ad unigenitum, solus autem Spiritus sanctus indifferenter se habet tam ad ingenitum quam ad genitum, et ambo illorum uniformiter se habent ad Spiritum sanctum. Singulariter itaque omnium connexio attribuitur Spiritui sancto. Singulariter, inquam, quantum ad reliquas in divinitate personas, primordialiter etiam quantum ad creaturas. Nam quod in creaturis connexio solet inveniri est de imitatione, vel similitudine Spiritus sancti. Ne mireris quod hæc quæ supradicta sunt per remotionem posuimus, ut ea quæ sentienda sunt planius et plenius intelligamus. Primordialiter itaque unitas pertinet ad ingenitum et ideo in Trinitate omnia unum propter ipsum. Æqualitas primordialiter pertinet ad unigenitum, et ideo in Trinitate omnia æqualia propter ipsum. Connexio singulariter pertinet ad Spiritum sanctum, et ideo in Trinitate omnia connexa propter ipsum.

Cur attribuat potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto.

Addis adhuc ut quæras quid tibi causæ videtur cur potentia Patri in Scripturis sanctis specialius attribuitur, sapientia Filio, charitas vel bonitas Spiritui sancto. Si non dixero nisi quod in codicibus vestris invenitur, forte superfluum judicabitur; si quid aliud forte exsufflabitur, irridebitur. Merito ejusmodi timere debuissem si nescirem apud quem in aure loquens sermonem seu sensum meum effunderem. Tibi utique; tibi, inquam, libenter dico quod sentio. Quid sit potentia, quid sit sapientia, quid charitas vel bonitas omnes in commune novimus, et quotidiano experimento probamus. In his itaque quæ manifesta et nobis nota sunt erudimur, ni fallor, ad eorum notionem quæ humanæ capacitatis modum excedunt. In his enim tribus forma quædam et imago summæ Trinitatis expri-

mitur, et quoddam nobis velut speculum proponitur, ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur. Quæ igitur sunt in Trinitate ista, respondent his quæ sunt in Trinitate illa, tria tribus, similia similibus, propria propriis, singula singula. Videmus quia potest esse multiplex potentia etiam ubi nulla est vel esse potest sapientia. Taceo de elementis, vel quibuslibet rebus insensatis. In rebus autem animalis et brutis est potentia audiendi, videndi, potentia ambulandi, comedendi et bibendi, etc. hujusmodi, in his vero nulla sapientia est, nulla naturaliter inesse potest. Constat ergo, quod superius jam dictum est, quia potest esse multiplex potentia ubi nulla potest esse sapientia.

Econtra autem ubi nulla potentia est, nulla sapientia inesse potest. Nam posse sapere absque dubio est aliquid posse. Dat itaque esse posse non sapientia potentiæ, sed potentia sapientiæ. Item, constat quod Lucifer ille, qui mane oriebatur, multam habet potentiam, multam sapientiam, sed nullam omnino voluntatem bonam. Bonitatis est autem bene velle. Quid est enim bonitas nisi bona voluntas? Testis itaque est Lucifer ille obduratus in sua perversitate quod possit esse multiplex potentia simul et multiformis sapientia, ubi nulla manent bonitatis vestigia. Econtra autem nulla bonitas inesse poterit ubi sapientia vel potentia omnino defuerit. Nam posse bene velle est aliquid posse. Sapientiæ vero est discernere inter bonum et malum, et sine hujusmodi

discretionem nescit voluntas quid sit eligendum. Ut possis ergo bonitatem habere, oportet ut scias et valeas bonum eligere. Potentia dat posse, sapientia dat posse, sine quibus bonitas non prodest ad esse. Contrahit itaque suum esse bonitas non tam a sapientia quam potentia. In hac itaque rerum Trinitate sola potentia non est de reliquarum aliqua, sapientia autem est de potentia sola, bonitas vero de potentia simul et sapientia. Vides certe quomodo in hac rerum Trinitate expressæ sunt proprietates Trinitatis illius summæ et æternæ. Ibi est persona ingeniti quæ non est ab alio aliquo; ibi est persona geniti, quæ est ab ingenito solo; ibi est persona Spiritus sancti, quæ est tam a genito quam ab ingenito. Quoniam ergo in potentia exprimitur proprietas ingeniti, speciali quodam considerationis modo merito ascribitur illi. Sed quoniam in sapientia exprimitur proprietas geniti, merito et illa juxta eundem modum ascribitur ipsi. Item, quia in bonitate proprietas Spiritus sancti invenitur, merito et ei bonitas specialius assignatur. Ecce quomodo ex hac rerum Trinitate surgit consideratio ex qua per exemplum ostenditur qualiter quod de divinis proprietatibus legitur intelligi valet. Sed ex eadem rerum speculatione consideratio oritur longe ista sublimior, ex qua ratiocinando colligitur quod idem ipsum omnino fateri oportet. Sed in his metam signimus quoniam quæstioni vestræ nos satisfacere jam credimus.